

Stručni rad

Adnan ČIRGIĆ (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

adnan.cirgic@fcjk.me

**REKVIJEM ZA „XX VEK“
(Rajka Glušica, *Crnogorski jezik i nacionalizam*,
XX vek, Beograd, 2020)**

U prestižnoj Biblioteci „XX vek“ pojavila se sredinom ove godine knjiga Rajke Glušice *Crnogorski jezik i nacionalizam*. Već iz naslova njezina vidi se da je inspirisana knjigom Snježane Kordić „Jezik i nacionalizam“ (Zagreb, 2010). I, mora se priznati, nakon desetogodišnjega iščitavanja Kordićkine knjige Glušica je njezine stavove dobro prostudirala. Shvatila je da su svi lingvisti koji misle da se njihov jezik može normirati i mimo onoga što je u Novome Sadu dogovoreno 1954. godine zapravo nacionalisti koji o jadu zabavljaju svoje male države. Ta joj je knjiga, uz to, poslužila i da se informiše o inostranim autorima (izvan štokavskoga područja) koji se bave opštom lingvistikom i standardologijom koje iz druge ruke, posredstvom Kordićkine knjige, katkad i citira. Kad se zanamere uvodne rečenice u prvim poglavljima knjige, u kojima uglavnom validno parafrizira Škiljana, Brozovića, Bugarskog i još pokojeg autora (uz već pomenutu zanesenost stavovima Snježane Kordić), sve je ostalo u knjizi o kojoj je riječ nepatvoreni oriđinal Rajke Glušice koji bi se mogao sažeti ovako: Crnogorski jezik je preimenovani srpskohrvatski jezik, a svaka izmjena srpskohrvatske norme nacionalistička je rabota. U prepisivanju srpskohrvatske norme kao crnogorske mogu učestvovati samo lingvistice s nikšićkoga Studijskog programa za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti. Sve što je iz jezika u Crnoj Gori srpskohrvatskom normom izostavljeno ne može se naknadno proglasiti normativnim. Najveća nesreća u Crnoj Gori su oni koji smatraju da normativni status treba da imaju i one jezičke osobine koje su danas opšteprisutne uprkos tome što su srpskohrvatskom jezičkom normom odbačene. Oni koji bi takve jezičke osobine željeli standardizovati okorjeli su nacionalisti koji rade po zadatku crnogorske nacionalističke vlasti. Knjigu Rajke Glušice otvara boks s njezinim biografskim podacima. Zainteresovani će se čitalac tako odmah na startu uvjeriti da je njezina knjiga suva nauka. Autorica je „redovni profesor Filološkog fakulteta Univerziteta Crne Gore za predmet *Opšta lingvistika*“ (na stranu to što iz te oblasti liše novin-

skih tekstova i jedne skripte za studente nema nijednoga objavljenog teksta), predavala je „srpskohrvatski jezik na Univerzitetu Fransoa Rabla u Poatijeu u Francuskoj“ (istina kao lektor, ali je to manje bitan podatak), „po pozivu (je) držala predavanja na Univerzitetu u Oslu, Filozofskom fakultetu Univerziteta u Ljubljani, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu i na Odsjeku za slavistiku i mađarske studije Humboltovog univerziteta u Berlinu“, radi kao profesorica na „postdiplomskim i doktorskim studijama“, autorica je „brojnih radova iz raznih oblasti nauke o jeziku“. Istina, na pretraživaču scholar.google.com nijesu ažurni kad treba popisati njene brojne radove iz raznih oblasti nauke o jeziku. Iz silnoga mnoštva mora da nijesu mogli napraviti selekciju.

U navođenju naučnih podviga u svojoj biografiji autorica je zaboravila navesti nekoliko bitnih podataka, koje ćemo ovde dopuniti (s pozivom na Bilten UCG, br. 224, od 1. XII 2007. kad je birana u zvanje redovne profesorice) s obzirom na to da su od značaja za razumijevanje njezine najnovije knjige. Naime, autorica je radnu karijeru započela u seoskoj školi „Šunjo Pešikan“ na Trešnjevu, đe je bez sumnje stekla osnove metodologije naučnoga rada kojih se punih tri i po decenije dosljedno pridržava. Tri godine vršila je funkciju predsjednika Odsjeka za srpski jezik i književnost u Nikšiću, članica je Odbora za jezik CANU (od 1998) te Odbora za standardizaciju srpskog jezika pri Institutu za jezik SANU (od 1998) kao i Naučnoga društva za negovanje i proučavanje srpskog jezika (od 2001). Bila je i član uredništva časopisa Društva za srpski jezik i književnost Srbije i Crne Gore. U tim tijelima je – neka niko zlonamjerni ne posumnja – stekla ljubav prema montenegristici i shvatila potrebu normiranja crnogorskoga jezika te uvidjela kakvu pošast za crnogorsko društvo predstavljaju crnogorski nacionalisti. Zato je sigurno u knjizi o crnogorskome jeziku i nacionalizmu, koja ima čak 283 strane, cijelih 17 stranica posvetila srpskome nacionalizmu i njegovim protagonistima a ostatak je posvećen crnogorskim nacionalistima koji misle da jezik u Crnoj Gori može biti unekoliko drugačiji od norme propisane za tzv. Republiku Srpsku.

Štošta se od silnoga rada u pobrojanim standardološkim tijelima, a zaboravismo navesti da je bila i potpredsjednica Savjeta za standardizaciju crnogorskoga jezika koji se uprkos njezinu dobronamjernome trudu raspao, pobrkalo Rajki Glušici pa zainteresovani čitalac neće ni po svršetku čitanja njezine pretile knjige moći zaključiti npr. je li srpskohrvatski jezik živ ili je umro, je li imao dvije varijante (srpsku i hrvatsku) s dvije podvarijante tih varijanata ili je pak postojala i crnogorska varijanta, jesu li bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski proizišli iz srpskohrvatskoga ili je srpskohrvatski nastao u cilju unifikacije prostora na kojem su do XIX vijeka u svim sferama komunikacije egzistirali pobrojani jezici, jesu li ta četiri jezika jedan jezik i sljedstveno tome

onaj koji je stručnjak za jedan od tih jezika ujedno je i stručnjak za ostala tri, ili je ta stručnost ekskluzivno pravo srpskih lingvista, Snježane Kordić i Ranka Bugarskog i sl. A bog zna i čega se sve još u skladu s naučnom metodologijom na Trešnjavu apsolviranom u toj knjizi ne bi moglo naći da nije bilo recenzentskih intervencija na kojima i sama autorica zahvaljuje: „Na konačan oblik knjige veoma je uticao dr Ranko Bugarski, koji je svojim sugestijama i savjetima umnogome smanjio njene nedostatke, pa uvaženom profesoru dugujemo posebnu zahvalnost na izdvojenom vremenu, strpljenju i pažnji koju je posvetio ovoj knjizi“ (str. 8). I autor se ovoga priloga pridružuje zahvali Ranku Bugarskome jer je svjestan težine posla koji je obavio.

Namjera nam nije da ovim prilogom ukažemo na sve propuste koje Rajka Glušica čini u svojoj najnovijoj knjizi sastavljenoj iz prethodno više puta objavljenih novinskih tekstova. Od podvlačenja njezinih naučnih postignuća odustali smo već poslije desetak stranica knjige. Stoga ćemo ovde, katkad i nasumično, ukazati na neke njene zaključke nastale suvim nauko- vanjem, samo njoj svojstvenim. Njezinim analizama o srpskome jezičkom nacionalizmu nećemo se ni baviti jer se i ona sama time tek uzgredno po- zabavila da prikrije trag da joj je namjera da diskvalifikuje sve one naučne i kulturne poslenike koji su za potonjih pola vijeka doprinijeli imenovanju i standardizaciji crnogorskoga jezika i izdvajanju crnogorske kulture iz srpsko- ga korpusa u koji je neutemeljeno ta kultura utapana. Uostalom, u Zaključnim napomenama u knjizi o kojoj je riječ autorica je čak i zaboravila da spome- ne srpski jezički nacionalizam. Ipak, u vezi s tim nacionalizmom i njegovim protagonistima mora se reći nešto što je R. Glušica zaboravila da kaže. Još od Aleksandra Belića naovamo crnogorski jezik bio je predmet izučavanja zvanične serbistike, pa su neki od najznačajnijih serbista, među njima i oni de- sničarske orijentacije, dali nemjerljiv doprinos montenegristici. Tako današnja nauka o crnogorskome jeziku ne bi bila ono što jeste da nije bilo Dragoljuba Petrovića, Radmila Marojevića, Mitra Pešikana i drugih Crnogoraca koji su proučavali jezik u Crnoj Gori i pripisivali ga srpskome etničkom korpusu. Njihova je zasluga svakako veća od onih lingvista koji su djelovali bilo pod mentorskom ideološkom palicom bilo po zloj pameti, svejedno. Ne zanosimo se, naravno, mišlju da Rajka Glušica može uvideti da je doprinos montenegr- stici Dragoljuba Petrovića, poznatoga negatora crnogorskoga jezika, veći od doprinosa Rajke Glušice. Šteta koju je ona nanijela nemjerljivo je veća. Nju je, uprkos neznaju i šarlatanstvu koje se ogleda u stavovima koje mijenja s mijene na uštap, zapalo da pravi kadrovske selekcije, da obmanjuje generacije studenata, da obavlja značajne društvene funkcije, i to prije svega zahvaljujući onoj vlasti koju optužuje za crnogorski nacionalizam. S obzirom na jalovost njezina naučnog rada, nema sumnje, čeka je mjesto u CANU.

Ničim Glušica nije tako opšednuta kao afirmatorima ideje o crnogorskom jeziku kao ravnopravnome standardu u okviru štokavskoga sistema te ljudima koji su doprinijeli standardizaciji toga jezika. Braća Nikčevići – Vojislav i Milorad, Radoslav Rotković te filolozi okupljeni oko Fakulteta za crnogorski jezik i književnost pominju se na svakoj stranici na kojoj Glušica ne prepričava opštu standardološku priču koju je još u studentskim danima kao dobar đak naučila. Nije potrebna frojdovska analiza ni pamet da se pokaže u čemu je korijen te Glušičine opsesivne mržnje. Kao lingvistica malih sposobnosti i još manjih naučnih rezultata (ko ne vjeruje na riječ, neka se uvjeri pregledom njezine bibliografije) koja je početnu afirmaciju stekla negirajući crnogorski jezik i tretirajući ga kao crnogorsku književnojezičku varijantu, tj. podvarijantu srpske varijante u okviru sprskohrvatskoga jezika, a koja je nakon konvertitstva pala na ispitu standardizacije kad je trebalo položiti račun o učinjenom poslu koji je preuzela članstvom u Savjetu za standardizaciju crnogorskoga jezika, Glušica se vratila na početne (ideološke) pozicije. Razlika je samo u tome što jezik u Crnoj Gori sad zove crnogorskim, ali uz obrazloženje da je to varijanta ili podvarijanta (na osnovu knjige o kojoj je riječ, očito je da u tome još nije načisto sa sobom) tzv. policentričnoga srpskohrvatskoga jezika. Njezinim dosadašnjim rezultatima, i onima prije angažmana u Savjetu za standardizaciju crnogorskoga jezika i onima u Savjetu,¹ bavili smo se ranije pa bi ponovno ukazivanje na njih bilo suvišno, a za nju i uzaludno. Većina autora koje Glušica naziva nacionalistima još uvijek su živi, pa se mogu sami braniti. No trojica od njih, ljudi i naučnici časne uspomene, nijesu više među živima – Vojislav P. Nikčević, Radoslav Rotković i Josip Silić. O njima Glušica prosuđuje iz druge ruke – posredstvom stavova svojih (bivših) mentora, premda je jasno da joj je njihovo djelo nepoznato. A da je kojim slučajem u iščitivanje njihova djela uložila i djelić napora koji je načinila spajajući svoje novinske uratke u knjigu o kojoj je riječ, njezina bi javna blamaža bila svekoliko manja premda joj ni to ne bi moglo popraviti lingvističke i filološke kapacitete. Djelo je pomenute trojice odveć značajno i veliko da bi ga trebalo braniti od posthumnih napada s naučne margine. Koliko je to djelo, iako od nje nepročitano, kost u grlu velikosrpske filologije, svjedoče tovari nesuvislosti njemu posvećenih. Dio je toga tovara i djelo Rajke Glušice. Ovo njezino potonje korona izdanje ište od čitalaca rukavice na rukama – da se jadni insan ne zarazi.

Nesuđena standardizatorica crnogorskoga jezika pretenduje da bude arbitar u svim standardološkim pitanjima na crnogorskome prostoru, a nerijetko zađe i u hrvatske i bosanske jezičke probleme. Umjesto redom, krenimo nasu-

¹ Videti: Adnan Čirgić, „Povodom standardizacije crnogorskog jezika“, *Matica*, br. 43, Cetinje – Podgorica, 2010, str. 7–48.

mično u analizu njene arbitraže. Ljepotom stila ona se zbilja nameće za standardološki posao. Neka o tome posvjedoči dio jedne njezine rečenice: „U toku dugog trajanja kroz vrijeme...“ (str. 18). Njeni su iskazi i inače suva nauka, što će potvrditi ovi primjeri: „U naučnom diskursu emocije su nepoželjne, nasuprot nauci, u nacionalizmu emocije dominiraju i nadvladavaju razum, a bez razuma nema nauke“ (str. 35); „Crnogorski jezički nacionalizam očituje se i u procesu kodifikacije crnogorskog jezika, kao i u aktuelnoj jezičkoj politici, a prvi zvanični pravopis i gramatika crnogorskog jezika plod su nacionalističkog shvatanja jezika i težnje da se crnogorski standard što više udalji od ostalih standarda nastalih iz policentričnog srpskohrvatskog jezika“ (str. 7); „U Crnoj Gori je umjesto naučnog pristupa standardnom jeziku i njegovoj kodifikaciji pobijedilo nacionalističko shvatanje jezika kao osnovnog identitetskog obilježja nacije i države. Zato se nije stalo na posebnom imenu i ustavom potvrđenom statusu službenog jezika...“ (str. 5); „Tvrdnja da se radi o različitim jezicima je fundament dominantne identitetske politike – bosanske, crnogorske i hrvatske, koji se forsira iz straha da bi svijest o istosti jezika mogla uticati na ponovno ujedinjenje država.“ (str. 10); „Ono što posebno zabrinjava jeste to što se nauka o crnogorskom jeziku pokušava utemeljiti na mitovima, ili na problematičnim i netačnim tvđenjima čime se vrši njena kompromitacija u slavističkom svijetu“ (str. 16). I tako dalje. Neće se mora stati jer u suprotnom iscitrasmo cijelu knjigu. Da joj je poznavanje padežnoga sistema jača strana, neka pokaže primjer đe govori o dvjema profesoricama koje su „veoma involvirane u dokazivanju 'istine'“ (str. 35) ili „Prva je Hrvatska u svom Ustavu iz 1991. godine unijela naziv službenoga jezika – hrvatski...“ (str. 13); „u koloni zvučnih suglasnika stavljen je ž“ (str. 125), „1993. godine kratkotrajno uvedena ekavica kao jedini službeni izgovor na ijekavsko područje Republike Srpske“ (str. 219) i sl. Predstavljajući svojevremeno *Priručnik za crnogorski jezik* Bosiljke Kankaraš u kome se autorica zalaže za izmjenu padežnoga sistema i normiranje odnosa tipa *Živi u grad; Voda u krš; Skita po sela; Veliko je stanovništvo po gradova* i sl., Glušica je svesrdno podržala tu knjigu čija je recenzentkinja. Njezina se upotreba padeža u navedenim primjerima kudikamo razlikuje i od onih koje predlaže B. Kankaraš pa do objavljivanja njezina Pravopisa crnogorskoga jezika ostaje upitno smatra li Glušica da se padežni sistem crnogorske varijante/podvarijante policentričnoga srpskohrvatskoga jezika razlikuje od padežnoga sistema toga policentričnoga jezika. Možda bi se odgovor na tu nedoumicu mogao iščitati iz ovih autoričinih redaka: „U crnogorskoj gramatici nema ni riječi o tipičnoj crnogorskoj sintaksičkoj pojavi nerazlikovanja lokativa/instrumentala uz glagole mirovanja i akuzativa uz glagole kretanja tipa *Živim u Nikšić, Idem u Nikšić, Sjedim pred kućom, Stigoh pred kućom* i potrebnih objašnjenja u vezi sa tom široko rasprostranjenom

pojavom u crnogorskim narodnim govorima“ (str. 162). Izgleda da crnogorski padežni sistem nije jedina razlikovna osobina u odnosu na sinonimni srpskohrvatski jezik. Da je i upotreba zareza kod Glušice kudikamo drugačija od one koju propisuje neumrla srpskohrvatska jezička norma, zainteresovani će se čitalac uvjeriti odmah pošto natakne rukavice na ruke. Tako Glušica zareze koristi nemilice, zlu ne trebalo, pa redovno npr. subjekatsku sintagmu odvaja od predikata. Njezinom još uvijek neobjavljenom restandardizacijom crnogorskoga jezika načinjen je otklon u odnosu na srpskohrvatsku ortografsku normu i u pogledu upotrebe polunavodnika. Tako Glušica navodnike u tekstu koji citira ne pretvara u polunavodnike. Možda zbog što vjerodostojnijega navođenja tuđih riječi jer je poznato da joj je vjerodostojnost imanentna.

U naukovanju Rajke Glušice i dokazivanju ispravnosti svojih i neutemeljenosti drugačijih stavova ključnu ulogu imaju konstatacije o ozbiljnosti / neozbiljnosti, naučnosti / nenaučnosti, nacionalizmu / objektivnosti i sl. Tako objektivnosti i istini sklona autorica npr. veli: „Sva ozbiljnija istraživanja, naročito ona obavljena od brojnih inostranih lingvista, pokazuju da je jugoslovenska (SFRJ) jezička politika, i na planu zakonskih odredbi o jeziku i na planu prakse, te na planu varijanata srpskohrvatskog jezika (dvije varijante: srpska i hrvatska i dva književnojezička izraza: bosanskohercegovački i crnogorski) i na međujezičkom planu: bila uzor u svijetu po svojoj demokraciji.“ (51) Taj stav ilustruje takođe objektivnim zaključcima S. Kordić. Nama nema druge no da joj vjerujemo na tvrdu riječ. I džabe nam što znamo da pri izradi Pravopisa srpskohrvatskoga jezika i pri donošenju Zaključaka na Novosadskome dogovoru, koji je tome pravopisu prethodio, Crna Gora nije imala svojih predstavnika te da liše *nijesam* i *sjutra* ta norma gotovo da nije uvažavala nikakve druge crnogorske jezičke specifičnosti, zaludu nam što znamo da je onima koji su se javno bunili zbog neravnopravnosti varijanata i podvarijanata bilo zapriječeno regularno objavljivanje radova, zaludu nam što znamo da Novosadski dogovor počiva na stavu da se „naš zajednički književni jezik“ razvio oko dva glavna kulturna centra – Beograda i Zagreba koji su do unazad pedeset godina bili bez uticaja na „crnogorsku varijantu zajedničkoga policentričnog jezika“, sve nam to zaludu kad znamo da je Glušićina i Kordićkina tvrda riječ tvrđa od stvarnosti oko nas. Zahvaljujući radu nacionalistički nastrojenih lingvista, danas se u Hrvatskoj koristi hrvatski, u BiH bosanski, u Crnoj Gori crnogorski a u Srbiji srpski jezik umjesto da se svi služe demokratskim tekovinama srpskohrvatskoga jezika. Uz Glušićinu napomenu u knjizi da je Srbija posljednja ustavom ukinula srpskohrvatski jezik zlonamjerni bi mogao skontati da je nacionalistička pošašt krenula upravo iz Hrvatske, odakle je zahvatila Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu, pa su i Srbi svoj jezik konačno nazvali srpskim. Za razliku od prosrpskih lingvista, ova

lingvistica časnih namjera i objektivna pristupa nauci te nacionalističke snage ne naziva ustaškim niti ih dovodi u vezu s Vatikanom ili CIA-om. Zato joj to i ne treba učtavati.

Autoričina se objektivnost može ilustrovati i ovim primjerom. Govoreći o Fakultetu za crnogorski jezik i književnost, ona navodi i časopis toga fakulteta *Lingua Montenegrina* (odnosno *montenegrina*, kako to dosljedno standardološka nesuđenica koristi) koji s lingvističkih visina diskredituje zato što urednik LM objavljuje i „diplomske radove svojih pristalica“ (41). Za razliku od urednika LM koji objavljuje diplomske radove „svojih pristalica“, objektivna autorica cijelo jedno poglavlje bazira na rezultatima tri naručena i neobjavljena diplomatska rada svojih bivših studentica. Na jednome mjestu to i sama priznaje: „poslužit ćemo se, pored sopstvenih istraživanja i rezultatima iz tri diplomatska rada naših studentkinja“ (str. 250). Neštedimice se služeći neobjavljenim tuđim diplomskim i magistarskim radovima i ne navodeći uz rezultate koje iznosi koji su to „posuđeni“ a koji se baziraju na „sopstvenim istraživanjima“, Glušica još jednom demonstrira svoj čisto naučni i objektivni metod nasuprot praksi nacionalističkoga FCJK koji prestižne diplomske radove o crnogorskom jeziku objavljuje na čelnome mjestu svoga časopisa.

Osim što je objektivna, autorica je ovoga korona izdanja i skromna mimo druge. Videli smo već kako je sebe opisala u početnoj biografskoj napomeni. Skromnosti sklona nije htjela isticati svoje članstvo u prvorazrednim naučnim institucijama poput Društva za negovanje i proučavanje srpskog jezika ili Društva za srpski jezik i književnost Srbije i Crne Gore. Kad je već svoju biografiju okrnjila, čitalac bi pomislio da nema ničega zlonamjernoga u tome što je jednoga od najznačajnijih standardologa s kraja XX i prve dvije decenije XXI vijeka Josipa Silića predstavila samo kao „profesora hrvatskog jezika Sveučilišta u Zagrebu“ (str. 88), a jednu od najbolje upućenih inostranih lingvistica u štokavsku jezičku problematiku Ljudmilu Vasiljevu kao „profesoru hrvatskog jezika na Univerzitetu Ivana Franka u Lavovu (Ukrajina)“ (str. 88). No naredne autoričine tvrdnje razuvjeriće i najlakomislenije: „Veoma je sporan sastav ove Komisije čiji je zadatak propisivanje ortografske norme jezika koji je za dva člana Komisije nematernji, a treći član je nelingvista, dakle, potpuno nekompetentan za poslove normiranja jezika. Poslovi kodifikacije podrazumijevaju naučnu utemeljenost i ekspertizu koju predsjednik Ekspertske komisije ne posjeduje. Veoma je diskutabilno i to što Ljudmila Vasiljeva, profesorka hrvatskog jezika iz Ukrajine, učestvuje u poslu kodifikacije crnogorskog jezika koji slabo poznaje, i pri tom nema naučnih kapaciteta da procijeni utemeljenost i naučnost stavova na koje se oslanja i koje podržava.“ (str. 88) ili „Ta Ekspertska komisija bez eksperata za crnogorski jezik...“ (str. 89). Da je autor ovoga priloga svoj doprinos standardizaciji uradio traljavo jer

je „početnik u nauci“, to je Glušica na više mjesta ponovila i u tome joj nećemo oponirati. Da Milenko A. Perović, predsjednik Ekspertske komisije, dugogodišnji profesor na Univerzitetu u Novome Sadu i utemeljitelj studija filozofije na tome univerzitetu, ne posедуje „naučnu utemeljenost i ekspertizu“ – ni tu nećemo sumnjati u objektivni sud istini privržene autorice. Međutim, ostaje nejasno kako to Josipa Silića diskredituje činjenica da mu je crnogorski maternji ako autorica smatra da je crnogorski jezik varijanta (nekad smatra i da je podvarijanta) srpskohrvatskoga jezika koji je zajednički i Bošnjacima i Crnogorcima i Hrvatima i Srbima. Ako su bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski jezik zapravo različita imena za srpskohrvatski jezik, očekivalo bi se da onaj koji poznaje jedan od njih poznaje ujedno i svaki od njih. U tome bi slučaju i Lj. Vasiljeva kao „profesorka hrvatskog jezika“ bila poznavalac crnogorskoga jezika. Ali, ovaj, Glušica pokazuje da grdno griješe oni što misle da je lingvistika zasnovana na pravilima logike. Pokazuje to svaki put kad se dohvati pera ili mikrofona. Ali ako crnogorski jezik nije maternji slavistima iz Hrvatske i Ukrajine, izgleda da jeste srpskim anglistima poput Ranka Bugarskoga, kojemu Glušica ne zamjera što se pača u posla standardizacije crnogorske (pod) varijante decentriranoga srpskohrvatskoga jezika. Redovna univerzitetska profesorica opšte lingvistike zna da je osnovni uslov za proučavanje nekog jezika da proučavalac bude izvorni govornik, tj. da mu je taj jezik maternji. Iako je po pozivu predavala svuđe po bijelome svijetu, uvažena doktorica u naučnim radovima ne napušta svoje Trešnjevo. Za razliku od kosmopolitski nastrojene Glušice, nacionalisti s Fakulteta za crnogorski jezik i književnost ne zamjeraju npr. Ranku Bugarskome što se bavi crnogorskim kao nematernjim mu jezikom, kao što mu ne zamjeraju ni što se bavi engleskim jezikom. Što se pak Silić i Vasiljeva upuštaju u amatersku rabotu bavljenja nematernjim jezikom, neka Glušica oprost i jer istorija jezikoslovlja poznaje još takvih slučajeva. Tako je npr. Bendžamin Li Vorf na gramatici ševernoameričkoga indijanskog jezika hopi, čiji je autor, razvio čuvenu Sapir-Vorfovu hipotezu. Gramatičke prikaze australijskih autohtonih jezika dao je Robert Dikson, a na njima su zasnovani brojni kognitivnolingvistički zaključci (između ostalih i čuvena Lejkofova knjiga *Žene, vatra i opasne stvari*). Njegova saradnica Aleksandra Ajhenvald objavila je, navodimo za primjer, gramatiku modernoga hebrejskog i gramatiku sepičkoga jezika manambu (Papua Nova Gvineja). Gramatički prikaz amazonskoga jezika piraha dao je Danijel L. Everet, kojim nastoji da dokaže netačnost čuvene teze Noama Čomskog o rekurzivnosti, a time i postojanja univerzalne gramatike. Prijevod Everetove *knjige Jezik: sredstvo kulture* ubrzo će izaći u izdanju nacionalističke ustanove Fakultet za crnogorski jezik i književnost na Cetinju. Amerikanka Lora Janda, poznata lingvistkinja koja već više od desetljeća radi u Norveškoj, donijela je zna-

čajne gramatičke opise kategorije glagolskoga vida (prije svega) u ruskome jeziku te češkoga i ruskoga padežnoga sistema. I nikome od takođe poznatih i priznatih lingvista (Rusa) iz njezina tima ne smeta da im Amerikanka bude prvi autor u zajedničkim radovima i vođa projekata koji se bave gramatikom ruskoga jezika.

Navedimo još neke priloge skromnosti veleučene autorice. Za razliku od nacionalističkih udžbenika crnogorskoga jezika koje karakteriše manjka-menat naučnosti, Glušica za svoje udžbenike veli da su to „odlični udžbenici maternjeg jezika i književnosti za opštu gimnaziju“ (252). Prokazujući crnogorske nacionaliste koji su od kraja 60-ih godina XX vijeka naovamo ištući priznanje ravnopravne crnogorske varijante u okviru zajedničkoga službenog srpskohrvatskog jezika tražili hljeba preko pogače, ova iskrena i tupeća autorica na str. 227 navodi riječi Svena Meneslanda kako je ona „vatreni zagovornik“ crnogorskoga jezika: „Bila sam jedna iz malobrojne grupe lingvista u Crnoj Gori koja se zalagala da se jezik u službenoj upotrebi nazove crnogorskim, o tome sam govorila na naučnim skupovima i u medijima, dok su oni koji su se zalagali za lingvonim *srpski jezik* bili neuporedivo brojniji i moćniji, pa se na osnovu polemika sa njima, vjerovatno, stekao utisak 'vatrenosti'.“ Neshvaćena lingvistička duša tužno lamentira nad sopstvenom i svo-ga pravopisa sudbinom: „Verziju Pravopisa crnogorskog jezika sređeniju od one predate Ministarstvu 2009. godine (akcentovan pravopis i brojni dodaci sa korisnim uputstvima za pisanje) autorki R. Glušice i Z. Radulović, trebalo je da objavi Filozofski fakultet u Nikšiću 2010. godine. Međutim, zbog pritiska ministra prosvjete i nauke na dekana Fakulteta, uz obrazloženje da se tek usvojenom pravopisu mora dati vrijeme da se prihvati od korisnika i 'zaživi', dekan je odustao od štampanja, a započeta procedura prekinuta. Ovaj Pravopis čeka bolja vremena za objavljivanje.“ (str. 85). Iako je dekan koji je prekinuo „započetu proceduru“ objavljivanja na čistoj nauci zasnovanoga pravopisa već dvije godine počivši, a ministru koji ga je „pritiskao“ već sedmu godinu istekao mandat, napaćena autorica još nije našla izdavača. Ili je možda kao potpisnica Deklaracije o zajedničkom jeziku skontala da joj pravopis više i ne treba. Ili pak planira, u skromnosti svojoj, taj pravopis namijeniti zajedničkome jeziku „Srba svih i svuda“. Kako god, pravo je čudo da ni „Vijesti“ kao komercijalni i autorici bezrezervno naklonjeni izdavač nijesu uzele u obzir objavljivanje toga potencijalnog bestslera. Još je veće čudo kako autorica koja je bila šefica Odsjeka za srpski jezik, pa šefica Studijskoga programa za crnogorski jezik, pa prodekanica Filozofskoga fakulteta, pa prorektorica Univerziteta Crne Gore, pa šefica Instituta za jezik i književnost Filozofskoga fakulteta, pa članica Odbora za jezik CANU i tako redom, nije snagom svoga autoriteta zamiritala objavljivanje toga skrivenog naučnog i ortografskog

blaga. Njezin pravopis zasnovan na demokratskim principima bivše jugoslovenske jezičke politike morao bi dobro doći svima, posebno kad se zna da je ona samo htjela normirati normirano, što i sama priznaje na str. 83: „Cilj naših intervencija nije bio napraviti razlike između crnogorskog standarda i drugih standardnih jezika bosanskog, hrvatskog i srpskog već konstatovati postojeće stanje savremenog jezika u Crnoj Gori u prestižnim funkcionalnim stilovima i to normirati. Takvom kodifikacijom, koja je prirodni nastavak dosadašnjeg jezičkog razvoja, ne raskidamo sa tradicijom zajedničkog standardnog jezika, ni sa srodnim susjednim standardima, niti podrivamo crnogorski nacionalni identitet koji nije ugrožen činjenicom da nam je standardni varijetet u strukturi i sistemu isti kao i standardni ostala tri naroda.“

Na principima kosmopolitizma odgajana Rajka Glušica svoje je poglede dodatno „odnegovala“ u Društvu za negovanje srpskoga jezika. Otud su njeni stavovi o Hrvatima sasvim prirodni i očekivani. Ilustracije radi, navedimo dva primjera: „Nacionalistički mit o postojanju nacije neprijatelja koja ugrožava crnogorsku naciju i njen jezik, kao neprijatelja prepoznaje prije svega srpsku naciju i njenu asimilatorsku politiku. Mit o srpskom jezičkom unitarizmu, razvijen u Crnoj Gori i Hrvatskoj, stvorio je zajedničkog neprijatelja, ali i spremnost hrvatskih jezičkih nacionalista da podržavaju crnogorske u otporu prema tom navodom unitarizmu. Ovo je ujedno i odgovor na pitanje otkud u kodifikaciji crnogorskog jezika toliko Hrvata, čemu treba dodati i jak finansijski motiv, tj. visoke honorare za uloženi 'trud' i 'pomoć'“ (str. 49)² te „naši dobri susjedi Hrvati“ (str. 57). Tako Glušica, u poznatome pjesničkom maniru: *reče mi jedan čoek*, diskredituje ne samo „hrvatske jezičke nacionaliste“ no i „naše dobre susjede Hrvate“. Premda smo mislili da je srpskohrvatski jezik standardizovan u cilju unifikacije bivšega jugoslovenskog državnog prostora, izgleda da tu nikakva unitarizma nije bilo. Tretiranje crnogorske kulture kao srpske, crnogorskih govora kao segmenata srpskih dijalekata, Njegoša kao srpskoga pisca, crnogorskih pisaca kao zavičajnih i dijalekatskih, Miroslavljeva jevandolja kao spomenika srpske pismenosti, ćirilice kao srpskoga pisma, Crnojevića štamparije kao prve srpske štamparije itd. nije unitarizam. Biće da je i to jedan vid kosmopolitizma udruženja i ustanova čiji je Glušica član. Iako i sama u knjizi o kojoj je riječ standardni jezik definiše kao „jezik (koji) se

² Da svako malo iz Glušičinih naučnih redaka proviri ispražnjeno korito, neka posvjedoči i ovaj citat: „Aktuelne crnogorske jezičke nacionaliste odlikuje glad za novcem, nagradama i priznanjima. Kao 'afirmatori i branitelji' nacionalnog jezika, nosioci crnogorskog jezičkog nacionalizma su veoma dobro unovčili svoju djelatnost. Budžet opredijeljen za njihovo finansiranje je ogroman za crnogorske prilike, na namještenim konkursima Ministarstva nauke, kulture i prosvjete osvajaju velika sredstva, a novčanu potporu i moralnu satisfakciju predstavljaju i nagrade koje dobijaju“ (str. 61).

dobija procesom standardizacije u osnovi kojeg stoji kulturna, politička, ideološka i ekonomska *unifikacija* (istakao A. Č.) društva“ (str. 71), izgleda da policentrični srpskohrvatski jezik (ili makar onaj njegov istočni centar) u osnovi nije imao unifikaciju. Ali su zato iz zapadnoga centra stigle brojne prepravke tradicionalnoga bića u Crnoj Gori, kao da dopunjuje Glušica još jednoga poznatog kosmopolita iz Crne Gore. Tako je pored nacionalizma u Crnu Goru iz Hrvatske stigao i „hrvatski termin“ jotacija umjesto jotovanje (str. 125). Kad se mane u naučne visine, zaboravi Glušica da u gramatikama koje se koriste u Crnoj Gori postoje termini poput *palatalizacija*, *sibilarizacija*, *nazalizacija*, *desonorizacija*, *reduplikacija* i sl. Nema sumnje da su redovnoj profesorici opšte lingvistike ti termini poznati.

Pored objektivnost, skromnosti i kosmopolitizma Glušicu karakteriše inventivnost, prefinjenost izraza i izbrušen stil. Kako smo joj stil već ilustrovali, neka ovaj citat (bez našega komentara) ilustruje autoričinu inventivnost i duhovitost. Zamjerajući autoru ovoga priloga na izjavi iz 2011. da su doneдавно crnogorski jezik i nauka o njemu pripadali ilegali, rijetkim i posvećenim pojedincima i neoficijelnim institucijama, Glušica tolkuje: „Ovo znači da je sada jezik ilegalac, zahvaljujući 'rijetkim i posvećenim' pojedincima tog jezika (V. Nikčević, R. Rotković i poneko još), koji su ga skrivali i tumačili u tajnosti, postao legalan i dio zvanične politike, a u 'oficijelnoj instituciji' Institutu za crnogorski jezik i književnost dobio svoje afirmatore i čuvare. Tako je konačno od sigurne smrti u ilegali ili u izgnanstvu spašen crnogorski jezik, a njegova svijetla budućnost na Institutu, kasnije Fakultetu za crnogorski jezik i književnost – zagarantovana“ (str. 49). Kako u komentaranju datoga navoda ni rukavice ne pomažu, ostavićemo ga na zor autorici.

Istini sklona Rajka Glušica veli da je 17. juna 2009. godine u *Službenome listu* objavljena Vladina odluka u kojoj stoji „Pravopis crnogorskoga jezika donosi Ministarstvo prosvjete i nauke, na prijedlog Ekspertske komisije koju imenuje ministar prosvjete i nauke“ (str. 89), čime je Savjet za standardizaciju crnogorskoga jezika ukinut „a njegove poslove i zadatke preuzima Ekspertska komisija i od Vlade novoosnovani Institut za crnogorski jezik i književnost na čelu sa direktorom A. Čirgićem“ (str. 89). U kolopletu laži kojim crnogorski jezik proglašava nacionalističkom tvorevinom splela se i sama pletilja koja zaboravlja da je Institut za crnogorski jezik i književnost osnovan nakon više od godinu dana od usvajanja Pravopisa. A evo i njezina objašnjenja kako se počinje razvijati nacionalizam: „Nacionalni ideolozi u svesrdnoj saradnji sa nacionalnim lingvistima, najprije prave otklon od termina srpskohrvatski jezik, koji se shvata kao produkt neuspjelog političkog jugoslovenskog projekta, iako se zna da ovaj termin u slavistici ima dugu tradiciju i stariji je skoro vijek od jugoslovenske države“ (str. 14), a onda u fusnoti na istoj strani upućuje

veleučeno da je termin *srpskohrvatski* najprije upotrijebio J. Grim 1824, da ga je prihvatio J. Kopitar 1836, da su ga prihvatili hrvatski gramatičari u XIX vijeku a da je u Francuskoj u upotrebi od 1869. E sad kad znamo sve te podatke, otklonjene su sve sumnje u jezički unitarizam bivše Jugoslavije te raskrinkani svi zahtjevi za oficijelni život tipičnih crnogorskih jezičkih osobina koje ne poznaje srpskohrvatska norma. Glušica zna i adresu na kojoj stanuju crnogorski jezički nacionalisti: „Predstavnici crnogorskog jezičkog nacionalizma i zvanične jezičke politike u Crnoj Gori okupljeni su na Institutu/Fakultetu za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, a podržani su od najviših državnih institucija, prije svega Ministarstva prosvjete i Vlade Crne Gore. Nasljednici su naukovanja profesora slovenačke i crnogorske književnosti i 'utemeljivača montenegrstike' Vojislava P. Nikčevića, a zatim i Radoslava Rotkovića, koji nijesu bili lingvisti“ (str. 41). Cetinjani bi rekli: „Eto tako!“ Pridružujući im se, nastavljamo dalje, ne prekidajući poaroovsku istragu naše profesorice: „Vlada Crne Gore osniva Fakultet za crnogorski jezik i književnost na Cetinju 2014. godine, bez naučnog kadra i stvarnog i naučnog opravdanja. Tim se činom još jednom pokazala politička preferencija i krunisalo višegodišnje političko i finansijsko ulaganje u crnogorski jezički nacionalizam, koji, vidjeli smo, iza- ziva nove podjele u društvu. FCJK je jedina obrazovna ustanova u Crnoj Gori koja je pod ingerencijom Ministarstva finansija, izvan je univerzitetskih okvira i bilo kakve akademske kontrole, pa prema tome, nikome ne polaže račune za svoj rad“ (str. 232). Sad kad smo otkrili da je Fakultet za crnogorski jezik i književnost nacionalističko gnijezdo te da potpada pod ingerenciju Ministarstva finansija, da ljudi koji su utemeljili savremenu jezičku montenegrstiku i koji su se jezikom bavili punih pet decenija nijesu lingvisti te da na Fakultetu nema naučnog kadra, možemo nastaviti dalje uz molbu čitalaca da rezultate istrage srpskohrvatske detektivske lingvistike ne provjeravaju na sajtu Fakulteta niti u dostupnoj literaturi. FCJK je osnovan „bez ikakvog akademskog ili kadrovskeg utemeljenja i društvenog opravdanja, uz brojna kršenja zakona i pravilnika koji propisuju proceduru dobijanja akreditacije i licence za rad i ponovo sa A. Čirgićem na čelu, ovaj put kao dekanom. Tako smo dobili fakultet za samo jedan jezik (u žargonu je raširen naziv: fakultet za dva slova), što je presedan u akademskom svijetu, a činjenica da ne pripada nijednom univerzitetu, te da za svoj rad odgovara samo ministru prosvjete (valjda ministru finansija jer je maloprije utvrđeno da FCJK potpada pod ingerenciju Ministarstva finansija – A. Č.), bjelodano pokazuje da fakultet funkcioniše bez uobičajenih mehanizama za kontrolu kvaliteta rada i finansija. Zahvaljujući velikom budžetu, danas je na fakultetu okupljena brojna ekipa saradnika, uglavnom bez naučnih kompetencija, ali sa bezrezervnom odanošću stavovima 'utemeljivača montenegrstike' i nacionalističkoj jezičkoj politici.“ (str.

41). Videli smo već da je utemeljivač montenegrizike Vojislav P. Nikčević, detektovan kao profesor slovenačke književnosti, koju je zbilja predavao u doba demokratske jezičke politike usmjerene protiv unitarizma.

Jezički nacionalisti u Crnoj Gori, veli R. Glušica, svoju istinu proglašavaju dogmom „i ne podnose dijalog. Nijedna rasprava, debata, okrugli sto, nijedna televizijska emisija, nijedna prilika da se ukrste argumenti. Vjerovatno zato što znaju da su im argumenti slabašni i na staklenim nogama, pa se drže hladovine svojih 'naučnih' institucija i moćnih zaštitnika...“ (str. 95). Opet molimo čitaoca da ne zaviri u izdavačku djelatnost FCJK, osobito u zbornike s naučnih skupova koje je organizovao FCJK, te da na youtube-u ne traže debate u kojima su briljirale „profesorke sa Studijskog programa za crnogorski jezik iz Nikšića“ (str. 249). Sve je na ovome svijetu pričina liše nauke Rajke Glušice. Snagom svojih argumenata ona pobija i neke dosadašnje aksiome u lingvistici štokavskoga jezičkog prostora. A kako to čini neka pokaže ovaj slučaj: „Nenaučna su i neutemeljena objašnjenja opravdanosti mekih glasova *š* i *ž* iz nekih crnogorskih narodnih govora u standard (...). Osnovni razlog uvođenja ovih glasova u standard jeste stvaranje razlika u odnosu na druge varijante policentričnog zajedničkog jezika čime bi se pokazalo da se radi o različitim jezicima. (...) Oni se pozivaju na to da su 'uobičajeni i opšteprisutni glasovi na cijelom crnogorskom jezičkom terenu'. Prije svega, to nije tačno, ti glasovi nijesu opšteprisutni, nemaju ih svi crnogorski govori i govornici, čestost upotrebe je upitna, naročito glasa *ž*, broj leksema sa tim glasom je zanemarljiv, ne postoji ni jedna riječ koja počinje ovim glasom“ (str. 123-124). Lažu, dakle, obmanjuju, krivotvore, rade u korist crnogorskoga jezičkog nacionalizma svi od Vuka Karadžića naovamo – i Milan Rešetar, i Danilo Vušović, i Mihailo Stevanović, i Branko Miletić, i Dragoljub Petrović, i Radosav Bošković, i Mječislav Malecki, i Petar Đorđić, i Pavle Ivić, i Asim Peco, i Radomir Aleksić, i Milija Stanić i svi dijalektolozi koji su provirili u Crnu Goru i svi filolozi koji su se makar usput pozabavili crnogorskim govorima. Tih glasova u Crnoj Gori praktično i nema. A ako postoje, onda postoje samo da bi ćerali inat policentričnome srpskohrvatskom jeziku, koji Crnu Goru nikad neće prihvatiti kao centar mogućega javljanja pojedinih jezičkih specifičnosti, osobito onih kojih ne poznaje standard koji se razvija u Banjaluci i na Palama. Nakon Glušićine tvrdnje da su objašnjenja opravdanosti uvođenja tih glasova *nenučna* i *neutemeljena*, nauka je izrekla svoj sud! I ne samo što u crnogorskome pravopisu nema mjesta tim mekim glasovima, no ni u Gramatici crnogorskoga jezika nije uputno pominjati crnogorski standardni jezik. Svestranom, podrobnom, naučnom, utemeljenom itd. analizom Gramatike crnogorskoga jezika Glušica je došla do zaključka da „sintagma crnogorski standardni jezik mnogo je puta upotrijebljena u gramatici“ (str. 143). Ako se kad ko usudi da sačini

novu, neka ne zaboravi da u njoj crnogorski standardni jezik ne treba spominjati. U suprotnome, čeka ga oštro pero Rajke Glušice!

Kako se treba baviti jezikom Glušica nije pokazala samo u ovoj knjizi no i kroz kompletan rad u svim tijelima koje je navela i koje je preskočila navesti u biografiji s početka knjige o kojoj je riječ. Njezine su sposobnosti malo će došle do izražaja kao u projektu izrade Rječnika crnogorskoga narodnog i književnog jezika Crnogorske akademije nauka i umjetnosti za koju je takođe utvrdila da je na meti napada crnogorskih nacionalista (v. npr. str. 245, 249). O uspješnosti toga projekta bilo je ranije više riječi, pa ovaj osvrt ne bismo opterećivali time.³

U zaključku ovoga osvrta možemo konstatovati da je autorica obogatala filologiju brojnim saznanjima poput onoga da je srpskohrvatski jezik živ iako je umro, da je crnogorski jezik varijanta policentričnoga srpskohrvatskoga jezika koji je imao dvije varijante – srpsku i hrvatsku, da svi koji ne misle kao ona i Snježana Kordić spadaju u jezičke nacionaliste, početnike, nelineviste itd., da Fakultet za crnogorski jezik i književnost pripada Ministarstvu finansija a odgovara ministru prosvjete iako ne odgovara nikome, da jezički nacionalisti na tome fakultetu predstavljaju bruku za Crnu Goru i da sarađuju isključivo s nacionalističkim „dobrim susjedima Hrvatima“, da niko ozbiljan ne sarađuje s tim fakultetom iz čega se izvodi zaključak da ni Dejvid Kristal, Mark Grinberg, Danijel Everet, Antoan Kompanjon i drugi ne spadaju među ozbiljne autore, da *š* i *ž* nijesu karakteristični crnogorski fonemi te da su nastali za inat srpskohrvatskoj normi, da je srpskohrvatska norma bila uzor fleksibilnosti i demokratičnosti za vas ostali svijet ali da je postradala zbog anti-jugoslovenskoga nauma hrvatskih jezikoslovaca. Umjesto daljega nabranjanja naučnih postignuća Rajke Glušice u narečenoj knjizi rezimiraćemo o autorici služeći se stihom poznatoga pjesnika kojega je demokratska serbokroastika postavila na čelno mjesto srpske književnosti: Da ne bješe pod onom titulom, / ne šćaše se bojat od uroka!

³ Videti temat posvećen polemici o *Rječniku crnogorskog jezika: Matica*, br. 66, Cetinje – Podgorica, 2016, str. 523–792.